

Publisher: Igitur Publishing. Website: www.tijdschriftstudies.nl
Content is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License
URN:NBN:NL:UI:10-1-114146. TS > # 34, december 2013, p. 141-162.

Het netwerk rond het literaire tijdschrift Pašionate

CHRISTA VAN MOURIK

christavmourik@gmail.com

ABSTRACT

This article explores the network of the Dutch literary magazine *Pašionate* (1994-2013) between 2003 and 2005, using only information about its network from inside the magazine. The network I will present not only shows who was involved with *Pašionate* in these years, as editors and/or contributors, but also gives information about the literary magazines and institutions *Pašionate* was connected with. Direct links between *Pašionate* and other institutions were created through advertisements. Furthermore, in each of the eighteen issues that were published in this period, one can find short biographical and bibliographical sketches of each of the contributors. Besides mentioning the publication of novels, these often contain information on previous publications in other (literary) magazines, as well as on performances at literary festivals. Through these sketches and with the contributors as connections *Pašionate* is connected to many other (literary) magazines and institutions in the Dutch literary field. Based on the information about these direct and indirect connections from inside the magazine, *Pašionate*'s network is mapped.

KEYWORDS

Pašionate, network, Dutch literary field, social network analysis

In 1994 zag het literaire tijdschrift *Pašionate* het levenslicht.¹ Het blad werd opgericht door Giel van Strien en Bert Heemskerk, 'omdat de andere twee redacteuren niet kwamen opdagen bij de oprichtingsvergadering. Dat waren de broers Rick en Pim Ensering'.² Dit schrijft Van Strien in 1999 in *Passionate*, waar hij ter gelegenheid van het vijfjarig jubileum in een vierdelig artikel *the story so far* schetst.

¹ Toen het tijdschrift begon, werd de dubbele s uitgeschreven. In 1995 ontwierp het vormgevingsbureau Witruimte het logo met het paragraafteken, wat ze sindsdien als handelsmerk hebben gehandhaafd (Giel van Strien, 'De vriendenclub 1 juni 1994 – 2 november 1995.' *Passionate. Literair tijdschrift* 4, 1999a, 8-13 (12)). Omwille van de leesbaarheid zal ik in het vervolg een dubbele s hanteren.

² *Ibid.* (9).

De eerste jaren was het voornamelijk de strijd om subsidie, die *Passionate* eerst met de Rotterdamse Kunststichting voerde en later met de gemeente Rotterdam, waarmee het tijdschrift in het nieuws kwam en naamsbekendheid verwierf.³ Vanaf 1997, toen het blad eenmaal subsidie toegewezen had gekregen, zette een lijn van toenemende professionalisering in, aldus Van Strien. De erkenning voor *Passionate* groeide, wat hij afleidde uit het toenemende aantal uitnodigingen voor literaire debatten en bijeenkomsten die het tijdschrift ontving en de bereidheid van gevestigde namen om in het blad te publiceren.⁴

Door de jaren heen is *Passionate* meermaals van (onder)titel veranderd. In 1994 begon het onder de naam *Passionate. Literair-filosofisch tijdschrift voor de rusteloze nihilist*. Een jaar later veranderde de ondertitel reeds in het neutralere *Literair maandblad*. In 1997 veranderde de frequentie waarmee het blad verscheen – het maandblad werd een tweemaandelijks tijdschrift – en werd *Literair maandblad* vervangen door *Literair tijdschrift*. In het laatste nummer van 1999 prijkte op de cover de titel *Passionate. Tijdschrift voor de nieuwe letteren*. In 2004 veranderde de naam nogmaals: dit keer verdween de ondertitel, werd het blad compleet gerestyled en kreeg het de naam *Passionate Magazine*, die het tot het verdwijnen van de papieren vorm in januari 2013 zou dragen.⁵

Wat ondanks de vele naamsveranderingen voor de benodigde continuïteit zorgde, was de visie van het blad. Ook rond de eeuwwisseling was er (reeds) sprake van een crisis van literaire tijdschriften. Van Strien maakte de gerenommeerde bladen het verwijt dat ze zich te veel in het defensief lieten drukken door de opkomst van de massamedia. *Passionate* wilde een andere koers varen en koos voor het offensief: ‘In de museumwereld van het literaire tijdschrift wil *Passionate* de Kunsthal zijn, een innovatieve vorm voor een oud concept, dat nieuwe doelgroepen kan bereiken’, schreef Van Strien in 1999.⁶ Deze innovatieve vorm is het handelsmerk van *Passionate* geworden en deze lijn is men trouw gebleven: de combinatie van verschillende vormen van literatuur, het reageren op de actualiteit en het journalistieke aspect geven *Passionate* tot op heden zijn herkenbare karakter. Wat begonnen was als een Rotterdams initiatief van vier ‘would-be-schrijvers’ en hun ‘copyshophobbyisme’, zoals Richard Dekker in 2004 het ontstaan van het blad karakteriseert, groeide uit tot een serieuze instantie in het literaire bedrijf.⁷

Toch is er tot op heden in wetenschappelijk onderzoek nauwelijks aandacht besteed aan *Passionate*. In dit artikel wordt daarom een eerste stap ondernomen om deze leemte te vullen. Daarbij ligt de focus niet zozeer op de tekstuele inhoud van het blad, maar op het netwerk dat in *Passionate* in de periode 2003-2005 zichtbaar wordt.

³ Voor meer informatie over het verloop van deze subsidiestrijd, zie Giel van Strien, ‘The Street-fighting Year 3 november 1995 – 7 augustus 1996.’ *Passionate. Literair tijdschrift* 4, 1999b, 28-33; ‘De Doorbraak 8 augustus 1996 – 9 mei 1998.’ *Passionate. Literair tijdschrift* 4, 1999c, 52-58.

⁴ Van Strien 1999c (56). Zo leverden onder anderen Jana Beranová, Manuel Kneepkens, Aat Ceelen, Frans Vogel, Herman Brusselmans en Theo van Gogh bijdragen aan *Passionate*.

⁵ Begin januari 2013 verscheen het laatste nummer van *Passionate Magazine* in papieren vorm. Op 1 mei 2013 werd de digitale doorstart van *Passionate* gelanceerd, genaamd *Passionate Platform*.

⁶ Giel van Strien, ‘Tijdschrift voor de nieuwe letteren 10 mei 1998 – heden.’ *Passionate. Literair tijdschrift* 4, 1999d, 90-95 (94).

⁷ Richard Dekker, ‘In den beginne.’ *Passionate Magazine* 4, 2004, 4. In 2004 was Dekker hoofdredacteur van *Passionate*.

Dit gebeurt op twee manieren. Ten eerste wordt een netwerk gepresenteerd via de korte bio- en bibliografische stukjes ‘Over de medewerkers’, die in ieder nummer zijn opgenomen. In deze teksten worden de medewerkers voorgesteld die een bijdrage hebben geleverd aan het desbetreffende nummer.⁸ In enkele regels worden bijvoorbeeld zelfstandige (boek)publicaties genoemd, evenals eventuele bijdragen aan andere tijdschriften of literaire evenementen. Zo wordt in feite in ieder nummer een klein netwerk zichtbaar gemaakt, waarbij *Passionate* via de medewerkers met andere gevestigde tijdschriften en instanties binnen het literaire bedrijf verbonden is.

De tweede manier waarop *Passionate* zijn netwerk in het eigen medium presenteert is via de advertenties. Door voornamelijk advertenties te plaatsen van literaire of culturele instanties, verbindt *Passionate* zich ook direct met (gevestigde) instanties binnen het literaire bedrijf.

Doel van dit onderzoek is om het netwerk, dat zich op deze beide manieren in *Passionate* manifesteert, in kaart te brengen, waarbij uitsluitend gebruik wordt gemaakt van de informatie die in de achttien nummers uit de periode 2003-2005 te vinden is in de rubriek ‘Over de medewerkers’ en in de advertenties. De data die in dit artikel gepresenteerd worden laten dus niet het complete netwerk rond *Passionate* zien, maar de verbindingen die *Passionate* in het eigen publieke medium presenteert. Daarbij is bewust gekozen voor de periode 2003-2005, omdat halverwege 2004 een naamsverandering plaatsvond. Door de anderhalf jaar voor en na deze verandering te onderzoeken, kunnen eventuele verschuivingen waargenomen worden. Mogelijk hebben ‘de nieuwe formule en het nieuwe gezicht’ van *Passionate Magazine* hun sporen achtergelaten in het netwerk dat in het tijdschrift gepresenteerd wordt.⁹

SOCIAL NETWORK ANALYSIS

Wie onderzoek doet naar het netwerk van een persoon of – zoals in dit geval – een instantie, voert een social network analysis (SNA) uit. In zijn artikel over het gebruik van SNA binnen de veldtheorie van Bourdieu definieert Wouter de Nooy deze methode als volgt:

Defined broadly, social network analysis is the analysis of a set of relations among objects. In a graphical representation of a network, which is called a sociogram, objects (vertices) are represented by points, circles, boxes etc., and relations are drawn as lines connecting pairs of vertices. In social networks the vertices usually represent persons, organizations, or countries, and the lines identify interaction, exchange, opinions, perceptions, etc.¹⁰

⁸ Tot en met 2004, nr. 3 was dit een daadwerkelijke ‘rubriek’, waarbij achter in het tijdschrift de auteurs op alfabetische volgorde voorgesteld worden. Na de naamsverandering wordt deze informatie aan het eind van iedere bijdrage geplaatst. Hoewel de vorm verandert, maakt de inhoud van deze ‘rubriek’ nog altijd onderdeel uit van het tijdschrift.

⁹ Dekker 2004 (4).

¹⁰ Wouter de Nooy, ‘Fields and networks: correspondence analysis and social network analysis in the framework of field theory.’ *Poetics* 31, 2003, 305-327 (313).

Door middel van SNA kunnen verbanden tussen personen en instanties in kaart gebracht en gevisualiseerd worden. Het visuele aspect heeft volgens James Stephen Murphy het voordeel dat het ons als onderzoekers helpt om belangrijke patronen in grote hoeveelheden informatie te herkennen.¹¹

SNA is een methode die ook voor tijdschriftonderzoek ingezet kan worden om te kijken hoe bepaalde tijdschriften, uitgeverijen en auteurs met elkaar verbonden zijn. Birgit van Puymbroeck noemt in haar dissertatie als voordeel van SNA binnen dit onderzoeksgebied het feit dat het kan helpen ‘to unveil the importance of so-called “secondary” figures, or to put it in less hierarchical terms, “less visible” figures’.¹²

In haar hypothese noemt ze echter een aspect van SNA, dat ik als nadeel zou bestempelen. Haar hypothese luidt als volgt: ‘I start from the hypothesis that network analysis allows disparate entities to be brought together in loose, dynamic, and non-hierarchical relations that cut across established categories of analysis’.¹³ Zij spreekt hier expliciet over netwerken en hun weergave van niet-hiërarchische relaties, terwijl dit aspect juist van wezenlijk belang kan zijn, zeker bij tijdschriftonderzoek. Wanneer je alle ‘belangrijke personen’ rondom een tijdschrift in kaart wilt brengen, doe je er mijns inziens namelijk goed aan eveneens hun functie binnen het blad aan te geven. Zijn ze ‘slechts’ medewerker of maken ze ook deel uit van de redactie?

Hoewel de focus van dit artikel ligt op het netwerk dat *Passionate* presenteert, is het noodzakelijk om daaraan voorafgaand de medewerkers te inventariseren, aangezien zij als de verbindende schakels fungeren: via hen is *Passionate* – zij het indirect – met andere gevestigde tijdschriften en instanties binnen het literaire bedrijf verbonden.¹⁴ Om in de uiteindelijke netwerkweergave het hiërarchische onderscheid tussen medewerkers en redactieleden te kunnen aanbrengen, vormt het inventariseren van de redactieleden aan de hand van de colofon een eerste stap in het onderzoek.

Doordat *Passionate* zich onder meer via de medewerkers met andere tijdschriften en instanties verbindt, onderscheid ik in het netwerk van *Passionate* twee verschillende entiteiten, namelijk enerzijds tijdschriften en instanties en anderzijds medewerkers. De Nooy noemt een dergelijk netwerk een ‘two-mode network’, wat het volgende inhoudt: ‘A two-mode network contains two classes of vertices such that all lines are found between vertices of different classes’.¹⁵ Deze definitie verlangt dat er in de visualisatie *altijd* sprake is van een verbindende schakel om bijvoorbeeld *Passionate* met *De Brakke Hond* te verbinden. Via advertenties kunnen er echter eveneens directe verbindingen gelegd worden tussen *Passionate* en een entiteit van dezelfde klasse. Daarom is in het

¹¹ James Stephen Murphy, ‘Looking at Magazines: An argument for Not Reading (Part 1).’ magmods.wordpress.com, 19 juni 2012.

¹² Birgit van Puymbroeck, *Reassembling Modernism. Anglo-French Networks, Periodicals, Literary Analysis*. Proefschrift universiteit Gent: 2012 (2).

¹³ Van Puymbroeck 2012 (2).

¹⁴ Tijdens het onderzoek is gebleken dat er niet alleen verbindingen met (literaire) tijdschriften zijn, maar ook met dag- en opiniebladen. Als ik in het kader van mijn onderzoek over tijdschriften spreek, bedoel ik daarmee ook deze (gedrukte) media. In de visualisaties van de netwerken wordt dit onderscheid weergegeven door middel van verschillende kaders voor de verschillende soorten media.

¹⁵ De Nooy 2003 (314), markering CvM.

kader van dit onderzoek de omschrijving van De Nooy aangepast en kunnen er in een ‘two-mode network’ ook directe verbindingen tussen entiteiten van eenzelfde klasse zijn.

Vanwege de complexiteit en de (mogelijke) onoverzichtelijkheid van een dergelijk ‘two-mode network’ zal ook met ‘one-mode networks’ gewerkt worden. Dit houdt in dat de verbindende schakels uit de gevisualiseerde ‘two-mode networks’ verwijderd worden, waardoor er niet langer twee verschillende entiteiten in het netwerk te vinden zijn. De dikte van de verbindende lijn geeft vervolgens aan via hoeveel medewerkers *Passionate* met een ander tijdschrift of een andere instantie verbonden is.

DE REDACTIE

De basis van ieder netwerkonderzoek is een database, waarin de medewerkers en hun bijdragen opgenomen zijn. Omdat er – zoals boven reeds aangegeven – naar mijn mening sprake is van een hiërarchisch verschil tussen een medewerker en een redactielid, begint mijn netwerkanalyse bij de redactieleden, de mensen ‘achter de schermen’. Op basis van de colofon wordt duidelijk dat *Passionate* in de periode 2003-2005 een tamelijk vaste redactiekern heeft. De belangrijkste taken liggen in handen van Erik Brus (eindredacteur) en Richard Dekker (hoofdredacteur). Vanaf 2004 krijgt ook Iris van Erve een functie toegewezen: die van bladmanager. Said El Haji en Maarten Das kunnen eveneens tot de vaste kern gerekend worden, omdat ook zij meerdere jaren deel uitmaakten van de redactie. In tabel 1 is te zien hoe vaak de verschillende redactieleden in de colofon genoemd worden.

Naam	Functie	Aantal keer genoemd in colofon			
		2003	2004	2005	totaal
Erik Brus	eindredacteur	6	6	6	18
Richard Dekker	hoofdredacteur	6	6	6	18
Iris van Erve	bladmanager v.a. 2004:2	6	6	6	18
Said El Haji	redactielid	6	6	6	18
Maarten Das	redactielid	1	6	6	13
Diana Chin-A-Fat	redactielid	-	-	6	6
Michelle Verheij	redactielid	5	-	-	5
Annemarie Opmeer	redactielid	3	-	-	3
Joris Michels	redactielid	-	2	-	2
Gwenn Neuteboom	redactielid	-	2	-	2
Annemarie Kersten	redactielid	-	-	2	2
Miriam Triesschijn	redactielid	-	-	2	2
Christian Jongeneel	redactielid	1	-	-	1
Bennie Mous	redactielid	-	1	-	1
Rien Vroegindeweyj	gastredacteur	-	1	-	1
Vincent Kouters	Stagiair	-	-	1	1
Ingmar Heytze	Gastrecensent	-	1	-	1
Tsead Bruinja	Gastrecensent	-	1	-	1

Tabel 1: Overzicht redactieleden op basis van de colofon

Niet in tabel 1 opgenomen zijn de namen van de fotografen en vormgevers, die weliswaar in de colofon genoemd worden, maar niet tot de redactie gerekend worden. Ook worden tot en met 2004:3 in de colofon de ‘producten’ genoemd die Stichting *Passionate*, de uitgever van *Passionate*, biedt. Het gaat dan bijvoorbeeld om evenementen als het ‘Geen Daden Maar Woorden’-festival, WriteNow! en de Kunstbende Rotterdam.¹⁶ Hoewel er hier ook een netwerk gepresenteerd wordt, is het niet een persoon die de verbindende schakel vormt, maar een instantie op zich, namelijk Stichting *Passionate*. In het kader van dit onderzoek heb ik ervoor gekozen alleen medewerkers als verbindende schakels te laten fungeren. Dit betekent dat de weergave van het netwerk stopt wanneer er vanuit *Passionate* direct of indirect een verbinding is gelegd met een ander tijdschrift c.q. een andere instantie. In het uiteindelijke netwerk zal daarom alleen Stichting *Passionate* opgenomen worden en blijft de overige informatie uit de colofon buiten beschouwing.

Met betrekking tot de ontwerpers die in de colofon genoemd worden is het overigens wel interessant om te vermelden dat er halverwege 2004 een wisseling van de wacht plaatsvond: Lonne Wennekendonk geeft dan het stokje door aan Dirk Cornelis. De scheidingslijn ligt precies bij de overgang tussen nummer 3 en nummer 4 en betreft dus een verandering binnen de samenstelling van de groep mensen achter de schermen, die met de naamsverandering in 2004 gepaard ging. Op de samenstelling van de redactie had de naamsverandering geen invloed, omdat de redactiekern onveranderd is gebleven. Wel is te zien dat na de naamsverandering halverwege 2004 deze kern vaker en vaak ook slechts voor enkele nummers ondersteund wordt door andere (gast)redactieleden.

De reden dat de redactieleden geïnventariseerd zijn, was om in het uiteindelijke netwerk een hiërarchisch verschil aan te kunnen geven tussen medewerker en redactielid. Dit is echter alleen van toepassing als de redactieleden ook bijdragen aan het tijdschrift zelf leveren.¹⁷ Bij een aantal redactieleden van *Passionate* is dit het geval. Voor het samenstellen van onderstaande tabellen is gezocht op de namen van de redactieleden als auteurs van bijdragen. Er is per nummer gekeken wie er in de colofon als redactieleden worden genoemd en vervolgens of zij ook een zichtbare bijdrage aan het blad leverden. Wie dit per nummer onderzoekt, maakt niet de fout de bijdragen van Michelle Verheij uit 2003:6 en 2004:2 mee te tellen als bijdragen van een redactielid, omdat zij op het moment dat deze essays verschenen geen deel meer uitmaakte van de redactie.

In tabel 2 is te zien hoeveel bijdragen in *Passionate* door redactieleden zijn geschreven en hoe de verhoudingen liggen tussen *Passionate. Tijdschrift voor de nieuwe letteren* (2003-2004:3) en *Passionate Magazine* (2004:4-2005). Deze nuancering wil ik aanbrengen, omdat het niet ondenkbaar is dat de naamsverandering met een verandering van inhoud en opbouw gepaard gaat. Zo laat tabel 2 zien dat de redactieleden na de naamsverandering prominenter in het blad aanwezig zijn.

¹⁶ Zie bijvoorbeeld ‘Colofon.’ *Passionate. Literair tijdschrift* 1, 2003, 55.

¹⁷ In het kader van dit onderzoek worden alleen de redactieleden die tevens bijdragen leveren aan *Passionate* in het uiteindelijke netwerk opgenomen (zie tabel 3).

Naam	Aantal bijdragen					
	2003	2004	2005	Totaal	2003-2004:3	2004:4-2005
Erik Brus	6	7	11	24	8	16
Richard Dekker	8	8	7	23	11	12
Maarten Das	1	7	11	19	2	17
Said El Haji	2	7	10	19	5	14
Iris van Erve	4	4	4	12	5	7
Diana Chin-a-fat	-	-	5	5	-	5
Annemarie Kersten (AK)	-	-	2	2	-	2
Annemarie Opmeer	2	-	-	2	2	-
Vincent Kouters (VK)	-	-	2	2	-	2
Bennie Mous (BM)	-	1	-	1	-	1
Christian Jongeneel	1	-	-	1	1	-
Ingmar Heytze (IH)	-	1	-	1	-	1
Joris Michels (JM)	-	1	-	1	-	1
Miriam Triesschijn (MT)	-	-	1	1	-	1
Rien Vroegindewij	-	1	-	1	1	-
Tsead Bruinja (TB)	-	1	-	1	-	1
TOTAAL	24	38	53	115	35	80

Tabel 2: Overzicht bijdragen redactieleden

Deze conclusie moet echter enigszins genuanceerd worden. Het totaal aantal bijdragen per nummer is namelijk ongeveer verdubbeld. Om twee willekeurige voorbeelden te noemen: er zijn in 2003:1 15 bijdragen opgenomen en in 2005:1 26.¹⁸ Van de 15 bijdragen in 2003 zijn er drie geschreven door redactieleden. Dit betekent dat 20% van de bijdragen van redactieleden stamt. In 2005 zijn er van de 26 bijdragen acht door redactieleden ondertekend, wat neerkomt op 30,8%. Op basis van tabel 2 zou een groter procentueel verschil verwacht worden. De toename van het totale aantal bijdragen in *Passionate Magazine* zorgt ervoor dat de absolute aanwezigheid van de redactieleden wel toeneemt, maar dat deze relatief gezien niet zo veel verschilt met de situatie voor de naamsverandering.

Wat wel verschilt is dat er voor de naamsverandering nog wel – zij het ook tamelijk zelden – primaire literatuur van redactieleden geplaatst werd, namelijk een prozastuk van Iris van Erve (2003:2) en poëziebijdragen van Annemarie Opmeer (2003:3) en gast-redactielid Rien Vroegindewij (2004:2). Na de naamsverandering is dat niet meer het geval. De voornaamste functie die het blad bij de oprichting had, namelijk het verspreiden van de literaire teksten van de vier oprichters c.q. redactieleden, heeft het nu klaarblijkelijk verloren.¹⁹

¹⁸ De totalen zijn gebaseerd op het aantal creatieve bijdragen per nummer. Advertenties en de visuele bijdragen van fotografen bij artikelen zijn niet meegerekend, strips en fotoreportages wel.

¹⁹ Dat *Passionate* aanvankelijk deze functie had, beschrijft Van Strien impliciet in Van Strien 1999a. Hoelang het blad deze functie vervulde, kan in verder onderzoek centraal staan.

DE MEDEWERKERS

In de 18 onderzochte nummers zijn van in totaal 166 verschillende personen (inclusief redactieleden) bijdragen te vinden. 101 medewerkers (60,8%) werken slechts mee aan een enkel nummer en 35 medewerkers (21,1%) leveren een bijdrage aan twee nummers. De overige 30 medewerkers (18,1%) leveren bijdragen aan drie of meer nummers.

In totaal wordt er van 49 unieke proza-auteurs (29,5%) en 36 unieke dichters (21,7%) primaire literatuur in *Passionate* gepubliceerd. Van Esther Gerritsen, Ingmar Heytze en Jan van der Haar zijn zowel proza- als poëziebijdragen in *Passionate* opgenomen, waardoor ze niet in een van beide categorieën ingedeeld kunnen worden. Daarnaast zijn er ook vele namen van auteurs en dichters in het overzicht te vinden, waarvan in *Passionate* geen primaire literatuur gepubliceerd wordt, maar andersoortige bijdragen, zoals essays en interviews.

Gezien de omvang van het complete medewerkersoverzicht worden in tabel 3 alleen de medewerkers genoemd die aan drie of meer nummers meewerkten. Onderstreept heb ik in die tabel de namen van degenen die in de periode 2003-2005 op enig moment deel uitmaakten van de redactie.²⁰ De gecursiveerde namen zijn van illustratoren, wier strips in *Passionate* verschenen.

Bij het vaststellen van het aantal bijdragen ben ik als volgt te werk gegaan. Over het algemeen worden er van dichters meerdere gedichten in een nummer geplaatst. Deze heb ik samengevoegd en als één bijdrage geteld. Zo tellen bijvoorbeeld de drie gedichten van Daniël Dee, die in 2005:3 zijn opgenomen, als één bijdrage. Ook wanneer er in 2003:2 twee prozaverhalen van Mark Ritsema te vinden zijn, heb ik dit als één bijdrage geteld. Zolang het genre onveranderd blijft, worden de bijdragen samengevoegd. Wanneer er echter in 2003:2 naast een verhaal van Thomas van Aalten ook een interview met hem is opgenomen, worden deze wel als twee aparte bijdragen geteld. Om die reden heb ik in tabel 3 de onderverdeling gemaakt tussen het aantal bijdragen en het aantal nummers waaraan een auteur heeft meegewerkt.

Laurens Abbink Spaink, die volgens deze tabel aan vier nummers meewerkte, publiceerde in 2003 ook twee verhalen onder zijn pseudoniem Engelbert van Utrecht. Hoewel in de korte bio- en bibliografische stukjes 'Over de medewerkers' in de desbetreffende nummers uit 2003 niet gezegd wordt dat het bij deze naam om een pseudoniem gaat, wordt dit wel in de latere nummers gedaan, waarin hij onder zijn eigen naam publiceerde. Voor mijn overzicht heb ik me op de naam van de auteur gericht en dus Laurens Abbink Spaink en Engelbert van Utrecht als twee personen geteld. Zou ik dit niet gedaan hebben, zou Abbink Spaink in het overzicht hoger gestaan hebben, want in feite leverde hij immers zeven bijdragen aan zes nummers.

²⁰ Om die reden is er een verschil tussen het aantal bijdragen van Maarten Das en Joris Michels dat in tabel 2 genoemd wordt in vergelijking met tabel 3. Beide heren schreven niet al hun bijdragen op het moment dat ze ook als redactielid bij *Passionate* betrokken waren.

Naam	Aantal bijdragen	Aantal nummers
<u>Richard Dekker</u>	23	16
<u>Erik Brus</u>	24	14
<u>Said El Haji</u>	19	14
<u>Maarten Das</u>	20	12
<i>Bart Vantieghem</i>	12	12
<u>Iris van Erve</u>	12	11
Aafke van Hoof	11	11
Mathijs Deen	10	10
Ingmar Heytze	6	5
<u>Diana Chin-a-fat (DC)</u>	5	5
Ronald Ohlsen	5	5
Laurens Abbink Spaink	5	4
Robert Dorsman	5	4
Alex Boogers	4	4
<u>Joris Michels</u>	4	4
Yorgos Dalman	6	3
Esther Gerritsen	4	3
<i>Jeroen de Leijer</i>	4	3
Sanneke van Hassel	4	3
Thomas van Aalten	4	3
Ger Driesens	3	3
Hanz Mirck	3	3
Herman Brusselmans	3	3
Jan van der Haar	3	3
Kees Engelhart	3	3
Khalid Boudou	3	3
<i>Sandra de Haan</i>	3	3
Tsead Bruinja	3	3

Tabel 3: Medewerkersoverzicht

Met betrekking tot de medewerkers is het overigens opmerkelijk dat *Passionate* zich met een aantal bekende namen verbindt, zoals Herman Brusselmans en Ronald Ohlsen, maar van hen in de onderzochte periode geen primaire literatuur plaatst. In plaats daarvan verschijnen er in *Passionate* voornamelijk essays van deze auteurs.

Samenvattend kan over de medewerkers gezegd worden dat *Passionate* een gemêleerde groep creatieve mensen om zich heen heeft verzameld. Bij het overgrote deel van de medewerkers gaat het om een eenmalige bijdrage. Bij sommigen is echter sprake van een soort vriendschappelijke band, wat zich uit in het herhaaldelijk schrijven van bijdragen voor *Passionate*.

DE TIJDSCHRIFTEN

In de rubriek ‘Over de medewerkers’ worden er vervolgens vanuit 55 van de 166 medewerkers (33,1%) verbindingen gelegd naar andere tijdschriften, doordat er wordt aangegeven dat de desbetreffende auteur eerder ook in andere tijdschriften teksten gepubliceerd heeft. Daarnaast is hier bijvoorbeeld te lezen dat Khalid Boudou op het moment dat zijn tekst in 2003 in *Passionate* verschijnt columnist was bij het *AD*. Totaal worden er op deze manier verbindingen gelegd naar 77 andere tijdschriften of kranten. Het gaat daarbij om bekende literaire tijdschriften als *Awater*, *Bunker Hill* en *De Brakke Hond*, maar ook om populaire tijdschriften als *Playboy* en *Esquire*, weekbladen als *Vrij Nederland* en *Humo* en dagbladen als *NRC*, *de Gelderlander* en *het Parool*.

In tabel 4 worden de sterkste banden die in het tijdschrift zelf expliciet genoemd worden, weergegeven. Vanwege de grote hoeveelheid verbindingen tussen *Passionate* en andere tijdschriften beperk ik me tot het noemen van de tijdschriften waarmee het blad zich in totaal via twee of meer medewerkers verbindt.

Tijdschriftenlijst	Aantal medewerkers <i>Passionate</i>		
	2003-2004:3	2004:4-2005	totaal
<i>De Brakke Hond</i>	5	1	6
<i>Vrij Nederland</i>	2	4	6
<i>Volkskrant</i>	4	1	5
<i>Krakatau</i>	4	1	5
<i>Lava</i>	3	2	5
<i>Algemeen Dagblad</i>	1	4	5
<i>NRC Handelsblad</i>	1	4	5
<i>Nymph</i>	1	3	4
<i>De Groene Amsterdammer</i>	1	2	3
<i>De Morgen</i>	1	2	3
<i>Esquire</i>	1	2	3
<i>Het Parool</i>	2	-	2
<i>Tzum</i>	2	-	2
<i>De Revisor</i>	1	1	2
<i>Nieuwe Revue</i>	1	1	2
<i>Poëziekrant</i>	1	1	2
<i>Prado</i>	1	1	2
<i>Tortuca</i>	1	1	2
<i>Utrechts Nieuwsblad</i>	1	1	2
<i>Bunker Hill</i>	-	2	2
<i>De Gelderlander</i>	-	2	2
<i>Parmentier</i>	-	2	2

Tabel 4: Tijdschriftbanden via medewerkers

Op basis van deze tabel zijn onderstaande visualisaties gemaakt. Zo worden in figuur 1 de sterkste verbindingen tussen *Passionate* en andere tijdschriften in de periode voor de naamsverandering in een ‘two-mode network’ weergegeven. Daarbij worden alleen de

banden met tijdschriften gevisualiseerd die via minimaal twee medewerkers lopen. Tussen de vierkante haken is het aantal verbindende schakels (medewerkers) aangegeven, dat het desbetreffende tijdschrift met *Passionate* verbindt.

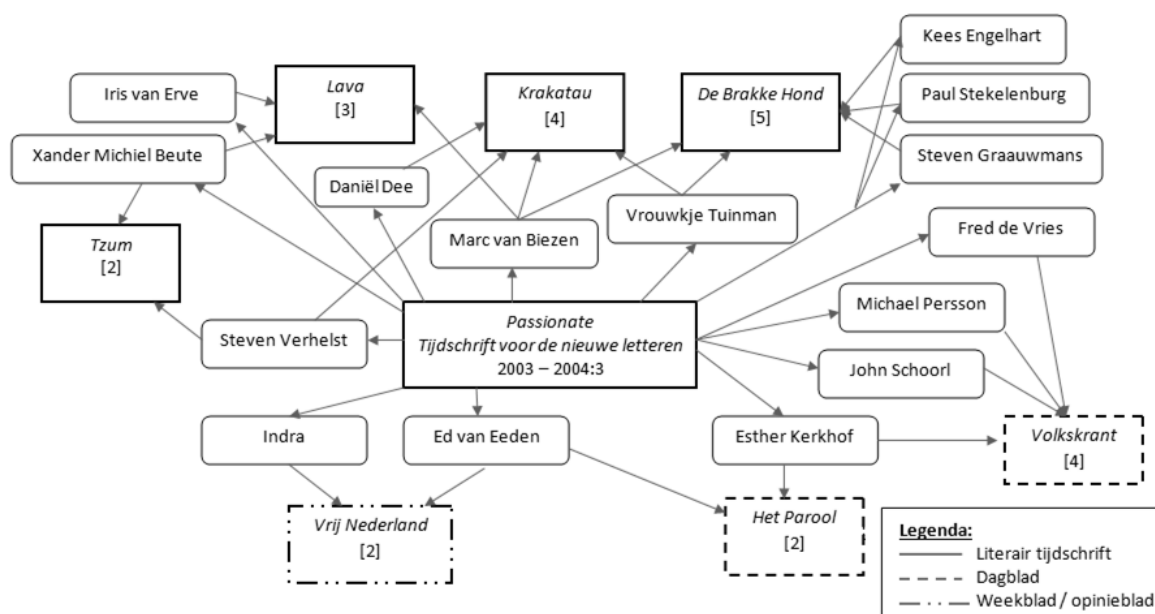

Fig. 1: Tijdschriftbanden 2003 - 2004:3

Voor de tijd na de naamsverandering was het vanwege de vele verbindingen die in *Passionate* genoemd worden niet mogelijk dit in een overzichtelijk ‘two-mode network’ weer te geven. Daarom wordt het netwerk na de naamsverandering in een ‘one-mode network’ weergegeven (figuur 3), waarbij de dikte van de lijn de intensiteit van de verbinding c.q. het aantal weggelaten schakels aangeeft. Zo heeft de lijn tussen *Passionate* en *Vrij Nederland* een dikte van 4, omdat er via vier unieke medewerkers verbindingen lopen. Om de veranderingen in het netwerk in een oogopslag te kunnen zien, is ook figuur 1 omgezet in een ‘one-mode network’ (figuur 2). Evenals in figuur 1 worden ook in figuren 2 en 3 alleen de banden weergegeven met een dikte van minimaal 2.

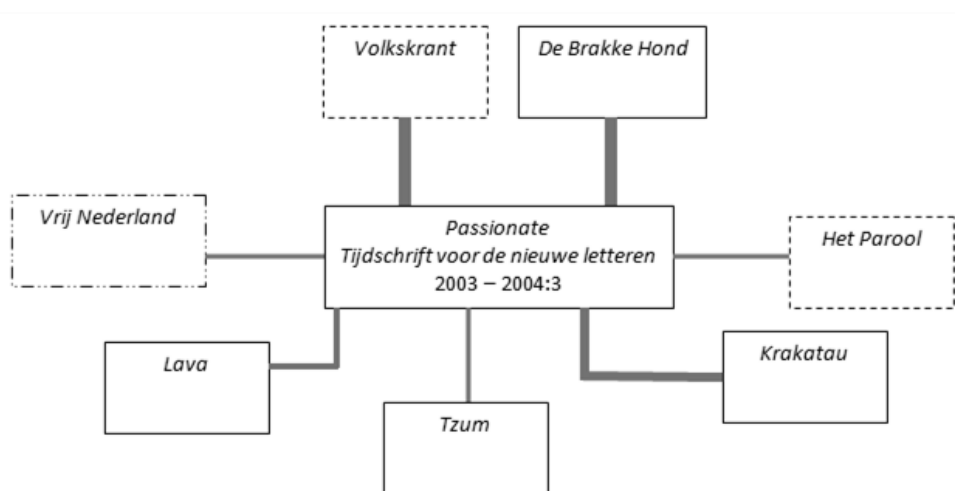

Fig. 2: Tijdschriftbanden 2003 - 2004:3

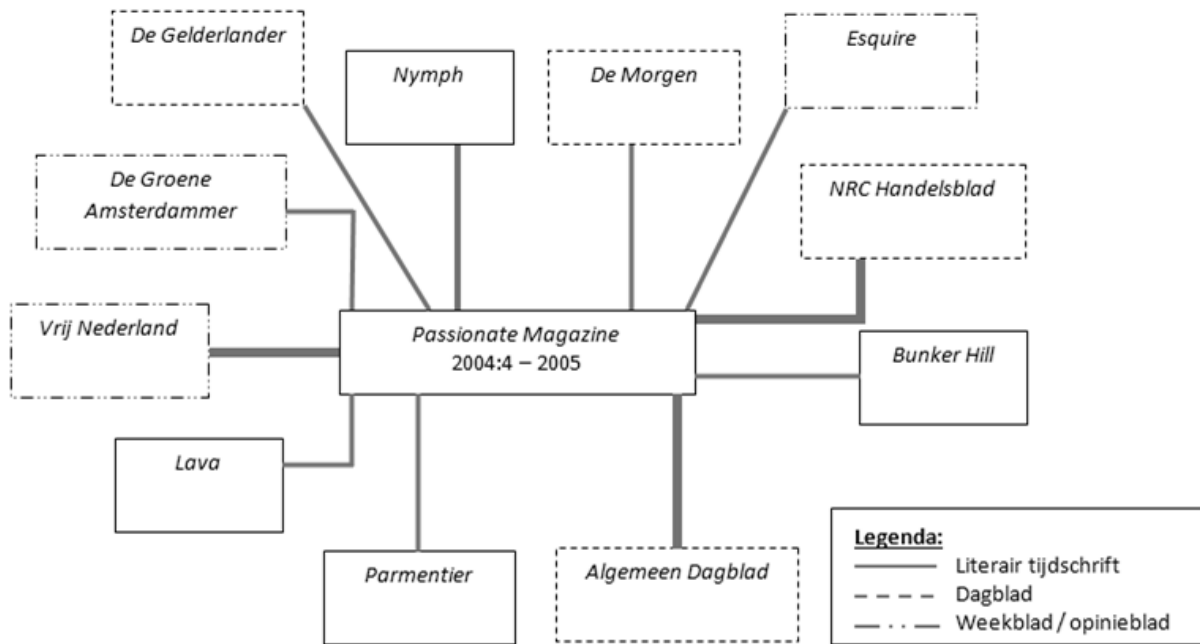

Fig. 3: Tijdschriftbanden 2004:4 - 2005

Wie figuur 2 en 3 met elkaar vergelijkt, ziet dat er na de naamsverandering meer banden met andere tijdschriften genoemd worden in 'Over de medewerkers'. Hoewel er aan de opbouw, lengte en inhoud van deze biografische teksten weinig tot niets veranderd is, neemt de variatie in de genoemde banden toe.²¹

Ook vinden er vele verschuivingen in het netwerk plaats. Opmerkelijk is dat na de naamsverandering de verbindingen met de *Volkskrant* en *De Brakke Hond* bijna compleet zijn verdwenen. Hoewel er voor de naamsverandering in 'Over de medewerkers' nog twee keer zoveel verbindingen naar literaire tijdschriften genoemd worden als naar dagbladen, zijn er in figuur 3 evenveel literaire tijdschriften als dagbladen te vinden. Bovendien zijn deze dagbladen in figuur 3 ook met de dikste lijnen met *Passionate* verbonden, terwijl het in figuur 2 naast de *Volkskrant* twee literaire tijdschriften waren. De enige twee constanten in de netwerken die in *Passionate* gepresenteerd worden, zijn de verbindingen met *Lava* en *Vrij Nederland*, al wordt de band met *Lava* na de naamsverandering minder vaak expliciet genoemd, terwijl de band met *Vrij Nederland* juist vaker wordt vermeld.

De verschuivingen in het netwerk dat *Passionate* in 'Over de medewerkers' presenteert en de toename van de banden met de dag- en weekbladen kunnen wellicht verklaard worden doordat er na de naamsverandering een meer journalistiek pad ingeslagen werd. Om dit te kunnen verifiëren moet ook inhoudelijk naar *Passionate* gekeken worden, wat buiten het kader van het hier gepresenteerde onderzoek valt.

²¹ Zo was voor de naamsverandering (in de nrs. 1-3 uit 2004) de gemiddelde lengte van een biografie 44,5 woorden en daarna (in de nrs. 4-6 uit 2004) 41,8 woorden.

DE INSTANTIES

Voor het leggen van directe verbindingen tussen *Passionate* en andere instanties binnen het Nederlandse literaire bedrijf zijn allereerst de advertenties geïnventariseerd, die in dit tijdschrift staan. De resultaten worden in tabel 5 weergegeven.

Advertenties	aantal	2003-2004:3	2004:4-2005
Quick	16	-	16
Stichting schrijven - abonnement op magazine Schrijven	12	9	3
<i>Gonzo. [...] tijdschrift voor muziek en subculturen</i>	9	-	9
Geen Daden Maar Woorden	4	2	2
Write Now!	4	4	-
Club Schrijven	4	-	4
bundel J.J. Leibbrand; uitgeverij Bellevue	2	2	-
Citroën	2	-	2
Uitgeverij De Geus	2	-	2
www.eetgeendierenleed.nl	2	-	2
Uitgeverij Douane	2	-	2
Ampex50 - antidepressiva	1	-	1
Bach-Bukowski. Een tijdloze CD voor kerst	1	1	-
film 'walkman' - the history of roffadamn hip hop	1	-	1
kortingsbon <i>ijsregen</i> Sanneke van Hassel - de Bezige Bij	1	-	1
<i>Magazijn #2: de nieuwe generatie schrijvers - 521 uitgevers</i>	1	-	1
Passionata Lingerie	1	-	1
<i>Passionate Magazine</i> - abonnement	1	1	-
<i>Passionate. Tijdschrift voor de nieuwe letteren</i>	1	1	-
Poetry International Festival Rotterdam	1	-	1
Prins Bernhard Cultuurfonds	1	-	1
Street 2 USA - original american streetwear	1	-	1
Theater Lantaren/Venster Rotterdam	1	1	-
toneelvoorstelling Canetti Schouwburg Rotterdam	1	-	1
www.hiphophuis.nl	1	-	1
www.sentimento.nl	1	-	1
TOTAAL	74	21	53

Tabel 5: Advertenties in *Passionate*

Op basis van tabel 5 wordt het aannemelijk dat met de naamsverandering *Passionate* een commerciëlere koers ging varen: het aantal advertenties is meer dan verdubbeld. Eventuele veranderingen in de subsidieregelingen zouden de toename van het aantal advertenties kunnen verklaren: als er door de overheid minder geld beschikbaar wordt gesteld, zal een tijdschrift als *Passionate* zelf meer inkomsten moeten genereren om publicatie mogelijk te maken en advertenties zijn een goede bron van inkomsten. Met name de advertenties van instanties die geen connectie met het literaire bedrijf hebben, zoals de advertenties van Quick, Citroën of Ampex50, zouden hierdoor verklaard kunnen worden.

Er staan echter ook een heel aantal advertenties in *Passionate* van instanties die wel met het literaire of het culturele leven in Nederland verbonden zijn. Dat het tijdschrift zich herhaaldelijk met het 'Geen Daden Maar Woorden'-festival en Write Now! verbindt door hier advertenties van te plaatsen ligt voor de hand, aangezien beide literaire festivals door Stichting Passionate georganiseerd worden.

Deze verbinding komt ook inhoudelijk in het blad naar voren, omdat *Passionate* regelmatig teksten van deelnemers of winnaars van deze festivals publiceert. Nummer 2003:6 staat zelfs compleet in het teken van de winnaars van Write Now! Om een zo compleet mogelijk beeld van *Passionate's* banden met andere instanties binnen het literaire bedrijf te kunnen schetsen is het dus niet voldoende alleen de advertenties te inventariseren. Ook de banden die via de medewerkers naar deze instanties lopen zijn van belang. In figuur 4 worden zowel de directe verbindingen met instanties door middel van advertenties als de verbindingen via medewerkers op basis van de informatie uit 'Over de medewerkers' weergegeven. Daarbij zijn de advertenties van instanties c.q. bedrijven die geen deel uitmaken van het literair bedrijf buiten beschouwing gelaten. De pijlen geven aan in welke richting de verbinding loopt. Zo is *Passionate* zowel via een advertentie direct met het 'Geen Daden Maar Woorden'-festival verbonden als via vijf medewerkers (Giel van Strien, Vrouwkje Tuinman, Esther Gerritsen, Miquel Veldkamp en Tonie Mudde).

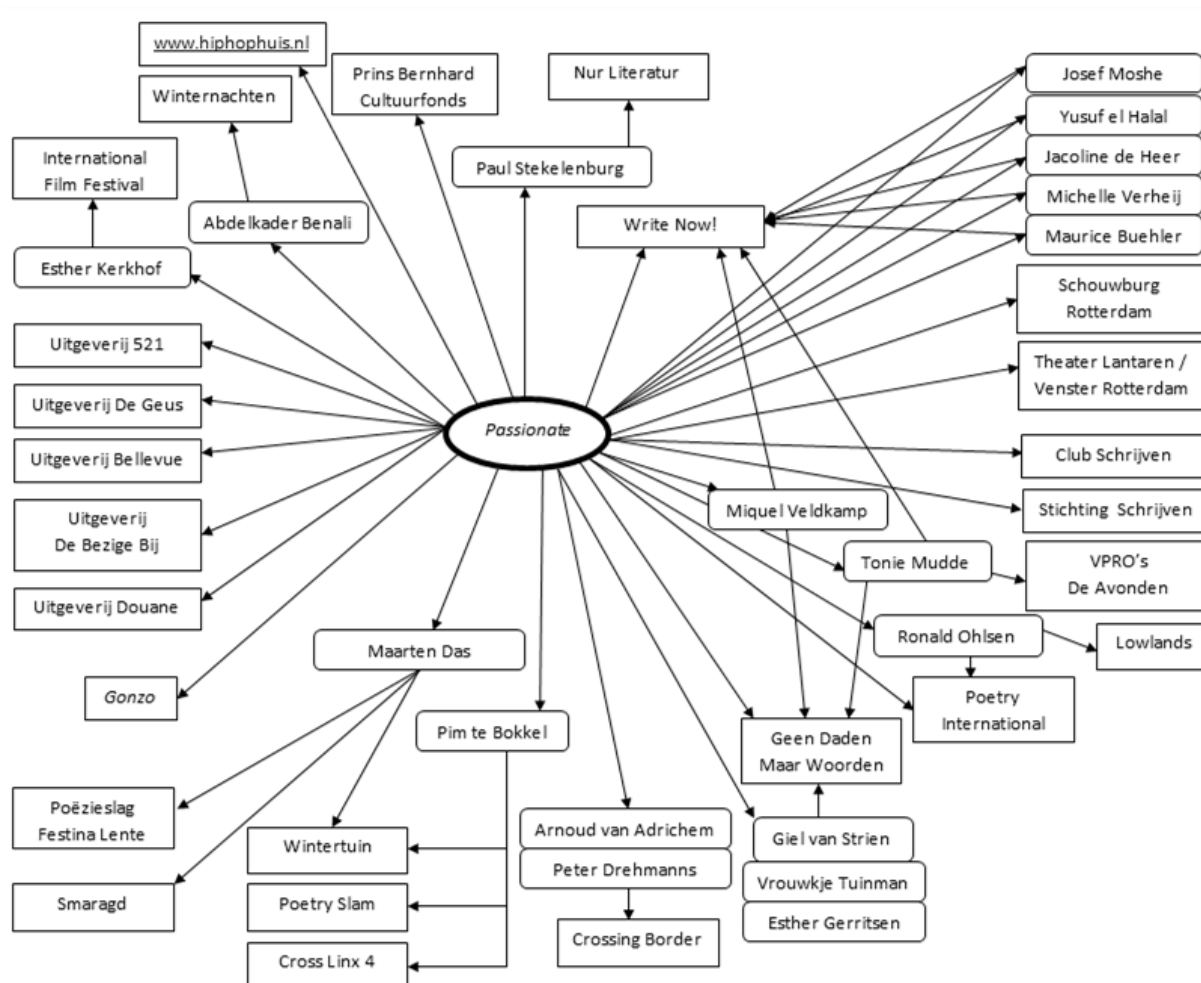

Fig. 4: Instanties waarmee *Passionate* in verbinding staat

Op deze plaats wil ik nogmaals opmerken dat alle figuren die in dit artikel gepresenteerd worden niet het complete netwerk weergeven. Wie alleen de informatie gebruikt die *expliciet* in het tijdschrift zelf te vinden is, bakent zijn onderzoek duidelijk af maar moet zich tegelijkertijd realiseren dat de resultaten nooit volledig zijn – voor zover een volledige weergave van een netwerk überhaupt mogelijk is. Zo lijkt op basis van figuur 4 de band tussen *Passionate* en Nur Literatur relatief zwak te zijn, omdat de enige verbinding via Paul Stekelenburg loopt. Dat bijvoorbeeld ook Yusuf el Halal en Miquel Veldkamp aan Nur Literatur meewerkten, wordt niet in *Passionate* zelf genoemd en zodoende zijn deze banden in het netwerk niet weergegeven.²² Dit voorbeeld onderstreept nog eens dat het daadwerkelijke netwerk van *Passionate* vele malen groter en complexer is dan wat in het blad zichtbaar wordt en laat bovendien zien dat de intensiteit van de daadwerkelijke verbinding kan afwijken van hier in de schematische netwerkweergaven getoond wordt.

In figuur 4 worden alleen de directe verbindingen tussen *Passionate* en literaire uitgeverijen via de advertenties getoond. In ‘Over de medewerkers’ verbindt *Passionate* zich echter eveneens met literaire uitgeverijen, doordat er naar boekpublicaties van de medewerkers verwezen wordt. Daarbij wordt ook vaak de uitgeverij genoemd waar dit boek verschenen is, waardoor er via de medewerkers en dus indirect eveneens verbindingen gelegd worden tussen *Passionate* en de uitgeverijen. Doordat er in de periode 2003-2005 via 50 unieke medewerkers verbindingen gepresenteerd worden met in totaal 23 uitgeverijen, was het niet mogelijk deze informatie in figuur 4 weer te geven. Om toch een zo compleet mogelijk beeld te kunnen geven van het netwerk dat in *Passionate* zichtbaar wordt, zijn op basis van de informatie uit ‘Over de medewerkers’ en de advertenties onderstaande ‘one-mode networks’ (figuren 5 en 6) gecreëerd. De dikte van de lijn geeft evenals in de figuren 2 en 3 de intensiteit van de verbinding c.q. het aantal weggelaten schakels aan. Deze informatie wordt ook tussen vierkante haken genoemd, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen verbindingen die via medewerkers lopen (aangeduid met een cijfer) en via advertenties (aangeduid met de hoofdletter A en een cijfer).

In de onderzochte nummers voor de naamsverandering (figuur 5) worden in ‘Over de medewerkers’ via 25 unieke medewerkers verbindingen gelegd naar 16 uitgeverijen. Bovendien verschijnen er twee advertenties voor uitgeverij Bellevue. Voor de onderzochte nummers na de naamsverandering (figuur 6) zijn er in totaal 18 uitgeverijen waar *Passionate* via advertenties en 34 unieke medewerkers mee verbonden is. Opvallend is dat er nu meer advertenties geplaatst worden, niet alleen voor uitgeverij Douane, maar ook voor De Bezige Bij, 521 en De Geus. Met die laatste drie is het blad bovendien ook indirect verbonden via medewerkers. De toename in het aantal verbindende schakels (>36%) zorgt ervoor dat de lijnen in figuur 6 gemiddeld dikker zijn. Verder onderzoek moet uitwijzen wat deze toename kan verklaren, want het kan zowel betekenen dat er na 2004:3 in ‘Over de medewerkers’ vaker naar boekpublicaties (titel en uitgeverij) verwezen wordt, als ook dat het aantal verwijzingen naar titels gelijk is gebleven, maar dat na de naamsverandering de uitgeverij vaker genoemd wordt.

²² Dit blijkt uit een vluchtige blik in het archief van Nur Literatur. El Halal werkte mee aan Nur Literatur 6 en 8, Veldkamp aan Nur Literatur 9. De lijn tussen *Passionate* en Nur Literatur heeft op basis van ‘Over de medewerkers’ een dikte van 1, maar in werkelijkheid dus een dikte van (minimaal) 3.

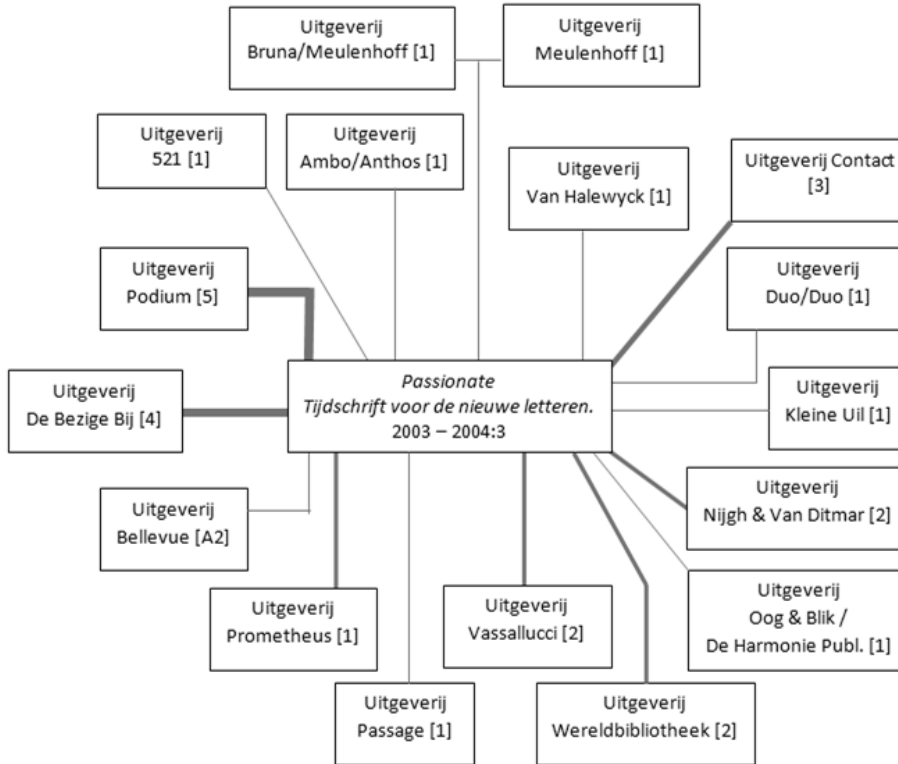

Fig. 5: Uitgeverijen 2003 - 2004:3

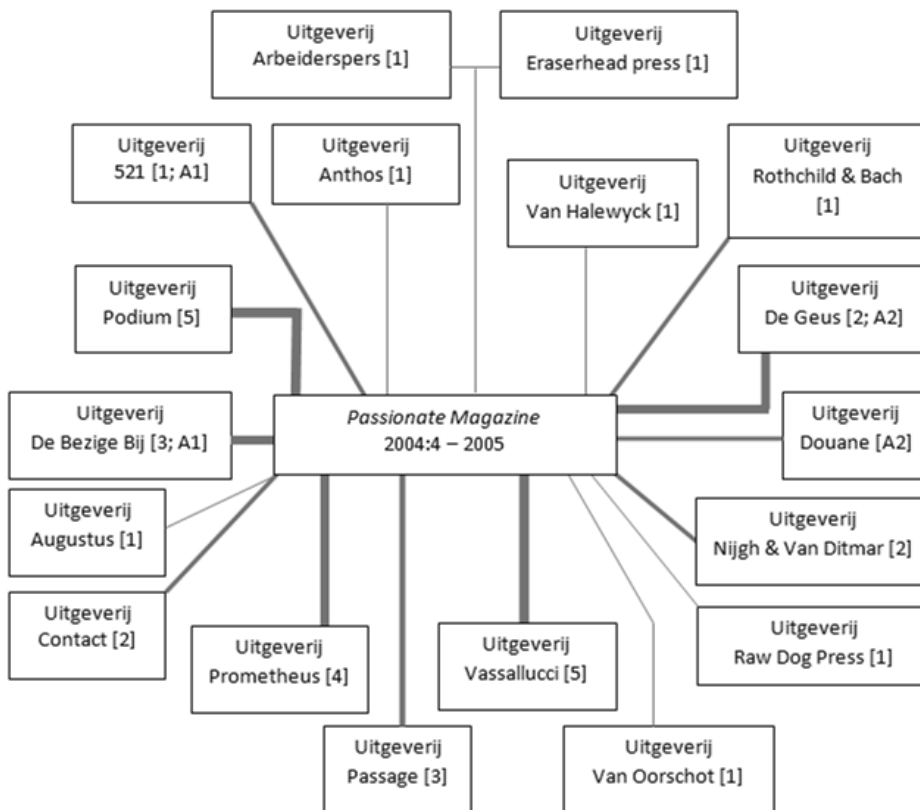

Fig. 6: Uitgeverijen 2004:4 - 2005

HET NETWERK

In het bovenstaande zijn de verschillende onderdelen van het netwerk dat *Passionate* in het eigen medium presenteert afzonderlijk van elkaar voorgesteld. Nu is het zaak een netwerkweergave te creëren, waarin deze onderdelen samenkomen. Dat wat James Murphy als voordeel van SNA noemt – het visualiseren – vormt in deze laatste fase de grootste uitdaging. Gezien de hoeveelheid verbindingen is het onmogelijk dit tweedimensionaal in een ‘two-mode-network’ weer te geven. Een digitale omgeving creëren, waarin verschuivingen door de jaren heen dynamisch weergegeven kunnen worden, is een oplossing waarvoor middelen en kennis ontbraken.²³ Daarom is in figuur 7 ook slechts een klein deel van het netwerk, waarin alle aspecten samenkomen, gevisualiseerd. Daarnaast is ervoor gekozen om hier het netwerk te visualiseren dat op basis van *alle* nummers uit de periode 2003-2005 gereconstrueerd kan worden, omdat bij het bespreken van de afzonderlijke onderdelen al op de verschillen tussen het netwerk voor en na de naamsverandering ingegaan is.

Uitgangspunt voor figuur 7 is tabel 3, waarin de medewerkers genoemd worden die aan minimaal drie nummers meewerkten. De namen van medewerkers die tevens onderdeel uitmaakten van de redactie zijn onderstreept. De namen van de striptekenaars, die in tabel 3 gecursiveerd waren, zijn in figuur 7 eveneens onderstreept, maar wel met een ander patroon, zodat het onderscheid tussen illustrator en redactielid behouden blijft. Verder zijn in de grijze kaders met ronde hoeken de overige medewerkers opgenomen die in tabel 3 genoemd worden.

²³ Een voorbeeld van een dergelijk digitaal netwerk is het project *Inventing Abstraction 1910-1925* van het Museum of Modern Art, waarin de verbindingen tussen verschillende kunstenaars uit deze periode worden weergegeven.

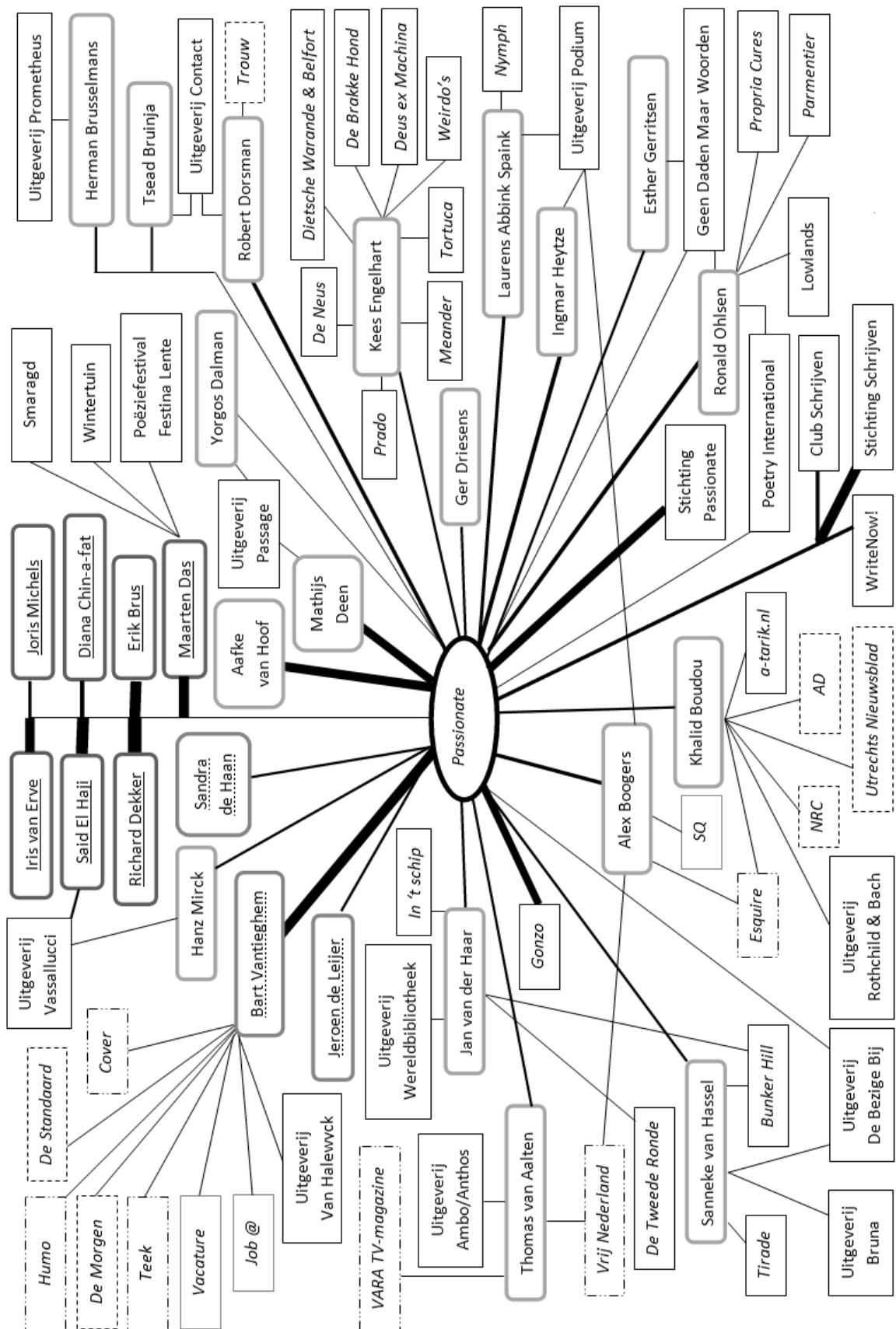

Fig. 7: Het netwerk van *Passionate*

Wanneer er via deze mensen in ‘Over de medewerkers’ verbindingen gelegd worden naar andere tijdschriften of instanties zijn die weergegeven, waarbij de lijnen van de kaders de volgende betekenis hebben:

Legenda:	
	(& cursieve naam): literair tijdschrift
	(& niet-cursieve naam): (literaire) instantie
	dagblad
	weekblad / opinieblad
	overig / onbekend

De dikte van de verbindende lijnen tussen auteur en *Passionate* geeft de intensiteit van de verbinding weer. De lijnen van de auteurs naar andere tijdschriften of instanties hebben de standaarddikte, omdat het buiten het kader van dit onderzoek viel de intensiteit van die verbinding te achterhalen.²⁴

CONCLUSIE

In dit artikel is het netwerk dat in *Passionate* zichtbaar wordt in de periode 2003-2005 in kaart gebracht door de expliciet genoemde banden met andere tijdschriften en instanties te inventariseren. Door de jaren rond de naamsverandering in 2004 te onderzoeken zijn (opmerkelijke) verschuivingen in het netwerk aan het licht gekomen, die mogelijkwijze te herleiden zijn tot inhoudelijke veranderingen in het blad. Zo lijkt *Passionate* na de naamsverandering op basis van de toename in advertenties van niet-literaire instanties een commerciëlere koers te gaan varen. Het meest opmerkelijke verschil is dat na de naamsverandering de banden met journalistieke instanties vaker genoemd worden dan de banden met literaire tijdschriften. Op basis van deze bevinding ontstaat het vermoeden dat *Passionate* na de naamsverandering een sterker journalistiek karakter kreeg. Via de hier gepresenteerde netwerkanalyse kunnen slechts vermoedens geformuleerd worden over de inhoudelijke veranderingen, die met de ‘nieuwe formule en het nieuwe gezicht’ van *Passionate Magazine* gepaard gingen.²⁵ Vervolgonderzoek, waarbij de inhoud van *Passionate* centraal staat, is nodig om deze vermoedens te kunnen bevestigen.

Door voor de netwerkanalyse alleen de informatie uit het blad zelf te gebruiken, is het corpus afgebakend, maar kan geen volledigheid gepretendeerd worden. Ook zijn in dit artikel de banden slechts in kaart gebracht en is verder onderzoek nodig om uitspraken over de aard van de relatie tussen *Passionate* en het desbetreffende tijdschrift c.q. de desbetreffende instantie te kunnen doen. De hier gepresenteerde netwerken fungeren daarom vooral als aanknopingspunt voor verder onderzoek. Zo kan het gebruikt worden als eerste stap in een onderzoek naar het daadwerkelijke netwerk van *Passionate*. Kunnen de veranderingen in het netwerk, die in het blad zelf zichtbaar worden, ook in het daadwerkelijke netwerk van *Passionate* waargenomen worden? Geeft de intensiteit van de

²⁴ Om dit alsnog te doen kan voor de verbindingen tussen auteurs en literaire tijdschriften – voor zover de tijdschriften in kwestie hierin zijn opgenomen – gebruik worden gemaakt van de KB-database.

²⁵ Dekker 2004 (4).

verbindingen in de hier gepresenteerde visualisaties een realistisch beeld van de daadwerkelijke sterkte van de banden tussen *Passionate* en andere tijdschriften en instanties?

Ook kunnen de resultaten van dit onderzoek als opstap dienen voor een groter onderzoek, waarbij de focus ligt op de verbindingen tussen de verschillende Nederlandse (literaire) tijdschriften, uitgeverijen en overige instanties, oftewel naar de infrastructuur van het Nederlandse literaire bedrijf. De visualisaties die in dit artikel gepresenteerd zijn, maken aannemelijk dat dergelijk onderzoek zeker vruchtbaar zou zijn en interessante verbindingen aan het licht zou kunnen brengen.

Bovendien kan in verder onderzoek de vraag centraal staan naar de functie van het noemen van banden met andere tijdschriften en literaire instanties in het eigen medium. Dit procédé zou gezien kunnen worden als onderdeel van een proces van beeldvorming, datgene wat Bourdieu ‘prises de position’ noemt, waarbij – in dit geval – *Passionate* zichzelf als serieuze instantie in het Nederlandse literaire bedrijf presenteert en zich door het expliciet benoemen van de relaties met andere literaire instanties in dit grotere, nationale netwerk plaatst.²⁶

Door een tijdschrift als *Passionate* een dermate actieve rol toe te schrijven in het benoemen van een netwerk wordt impliciet aangenomen dat de teksten in ‘Over de medewerkers’ door redactieleden zijn geschreven. Bij *Passionate* liggen de zaken ingewikkelder. Erik Brus, sinds 1995 werkzaam als eindredacteur van *Passionate*, heeft in een schriftelijk interview aangegeven dat deze teksten in de periode 2003-2005 in principe door de auteurs zelf werden aangeleverd, maar dat de redactie ze soms ook zelf schreef op basis van informatie op internet, biografieën in boeken en informatie uit de aanbiedingsbrochures van uitgeverijen. Bovendien werden sommige aangeleverde teksten nog redactioneel bewerkt om ze te stroomlijnen, aldus Brus.²⁷

Dit zorgt voor een grote uitdaging voor degene die de medewerkersbiografieën als onderdeel van een proces van beeldvorming wil laten gelden. Het is namelijk de vraag of achterhaald kan worden of een biografie door een medewerker of door de redactie geschreven is. Op grond van de toon van een biografie kan weliswaar een vermoeden geformuleerd worden wie deze heeft geschreven, de auteur of de redactie, maar dit is niet met zekerheid vast te stellen. Bovendien moet dan ook de vraag gesteld worden welke redactionele ingrepen de redactie eventueel heeft doorgevoerd, met andere woorden: in welke mate is de door de auteur aangeleverde biografie door de redactie aangepast? Ging het alleen om formuleringen of heeft de redactie ook inhoudelijke aanvullingen gedaan? Mocht dat laatste het geval zijn, is het gezien de vraag naar de beeldvorming uiterst relevant om te weten of de informatie omtrent eerdere publicaties in tijdschriften en de deelname aan literaire evenementen achteraf door de redactie aangevuld werd of dat de medewerkers deze informatie zelf in hun biografie opgenomen hadden. Om de medewerkersbiografieën als onderdeel van de beeldvorming van *Passionate* te kunnen interpreteren zou het dus noodzakelijk zijn op basis van archiefdocu-

²⁶ Pierre Bourdieu, ‘The field of cultural production, or: the economic world reversed.’ *Poetics* 12, 1983, 311-356 (312).

²⁷ Schriftelijk interview met Erik Brus (23 oktober 2013).

menten het redactieproces per biografie te achterhalen: wat stuurde de auteur in en wat is er uiteindelijk in het blad gepubliceerd?

Daarnaast roept dit idee van beeldvorming ook een andere vraag op, want plaatsen de auteurs zich via hun al dan niet zelfgeschreven biografieën niet eveneens in het literaire bedrijf? Om wiens beeldvorming gaat het eigenlijk in een rubriek als ‘Over de medewerkers’? Komen in een dergelijke rubriek niet de belangen van auteur en tijdschrift bij elkaar doordat *beiden* zich via deze teksten in een nationaal netwerk plaatsen?

De vele vragen die dit artikel oproept, laten zien dat het hier gepresenteerde onderzoek als opstap kan fungeren voor verder onderzoek naar *Passionate*, zowel op inhoudelijk gebied als op het gebied van het netwerk, onderzoek naar de relaties tussen de verschillende instanties in het literaire bedrijf en onderzoek naar de verbinding tussen het concept ‘beeldvorming’ c.q. ‘prises de position’ en de omzetting van dit concept in de praktijk.

•> CHRISTA VAN MOURIK *volgde de programma’s Duitstalige Letterkunde en Europese Letterkunde van de master Letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen.*